ImPulzus a határon – Szatmárnémeti gazdasági jellemzői, az ígéretes fejlődés és a lehetséges veszélyek

GYÖRFY LEHEL – BÁLINT TAMÁS – LŐRINCZI ATTILA

Rövid tanulmányunkban Szatmárnémeti municípium jellemzőinek, a kedvező földrajzi és gazdasági adottságoknak, valamint a felmutatható eredményeknek a szemléltetése mellett a további fejlődés útjában álló, illetve azt negatívan befolyásoló tényezők enyhítését, megszüntetését eredményező stratégia bemutatására helyeztük a hangsúlyt. Megvizsgáltuk a várost jellemző mutatókat, illetve az eredmények viszonyát az országos átlagértékekkel való összehasonlításban. A tanulmány is ezt a felépítést követi, a bevezető rész, valamint az adatok, idősorok elemzése után összefoglaljuk a hiányosságokat, az elkövetkező időszak tennivalóit.

Szatmárnémeti Románia északnyugati sarkában (47°47'-es északi szélesség, 22°52'-es keleti hosszúság), a Szamos partján fekszik, 126 méter tengerszint feletti magasságban. Megyeszékhely, a térség központja, elhelyezkedése révén a magyar és az ukrán határ felől is könnyen megközelíthető határvárosnak számít.[1] Az E81 (Magyarország), E81/1C (Ukrajna) és E671 (Nagyvárad, Arad, Temesvár) európai utak kereszteződésében terül el. Ideális logisztikai központtá teszi négy ország – Magyarország, Ukrajna, Szlovákia, Lengyelország – közelsége, nagy gépek fogadására alkalmas nemzetközi repülőtere, valamint az 50 km-es körzetben levő három közúti és két vasúti határátkelőhelye.

Szatmár megye közigazgatási, gazdasági, pénzügyi, ipari és kulturális központja két helység egyesülésével jött létre, 1715-ben szabad királyi város lett, de látványos fejlődéséről, polgárosodásáról, iparosodásáról az elmúlt száz évben beszélhetünk. Területe 15 024 ha, 115 142 fős lakosságának 57,9%-a román, 39,3%-a magyar, 1%-a német, 1,8%-a egyéb nemzetiségű[2], ez a kulturális diverzitás egyike a város értékeinek. A városvezetés kooperatív, élen jár a határokon átnyúló partnerkapcsolatok, együttműködések kialakításában, a megyeszékhelynek öt különböző országban vannak partner-, illetve testvérvárosai.

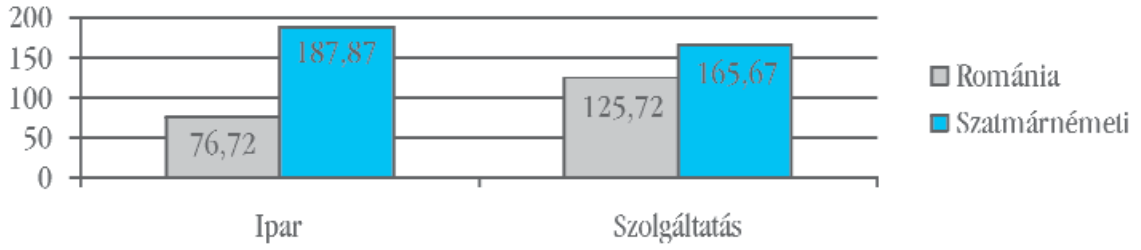
Ugyanakkor a következőkben bemutatásra kerülő kedvező mutatók mellett nem hagyhatóak figyelmen kívül az aggasztó demográfiai jellemzők, melyek megkérdőjelezik a további belső, minőségi fejlődés esélyeit, illetve a meglévő turisztikai potenciál kihasználatlansága, melynek eredményeként Szatmárnémeti inkább tranzitváros és ritkábban úticél.

[1] www.satu-mare.ro

[2] Forrás: Szatmár Megye Statisztikai Hivatala, 2005-ös adatok.

Szatmárnémeti számokban

Szatmárnémeti gazdasága egészséges szerkezetet tükröz, 2005-ben az iparosodottsági színvonal magasan meghaladja az országos átlagot, 187,87 fő szemben a 76,72 fővel, míg a szolgáltatások szektorban 165,67 fő jut 1000 lakosra, ha a municípiumot, illetve 125,75 fő, ha a romániai adatokat vizsgáljuk.

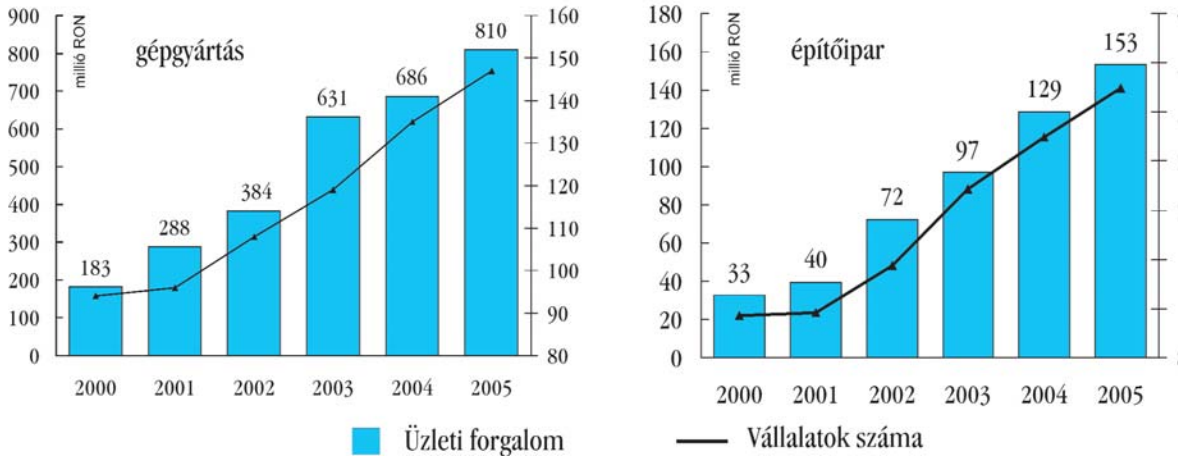
Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal

1. ábra. Iparban és szolgáltatásokban alkalmazottak száma 1000 lakosra 2005-ben (fő)

A várost meghatározó iparágak közül a könnyűipart, gépgyártást említhetjük, de jelentős a fafeldolgozás is, ugyanakkor az utóbbi években kiemelkedő az autóalkatrészek gyártása, melyben fontos szerepet játszanak a neves európai autógyáraknak beszállító, Szatmárnémetiben megtelepedő vállalatok. Megerősödőben az építőipar, ami többek között a kedvező konjunktúrának köszönhető, valamint az élelmiszeripar, amely továbbra is jelentős helyet tölt be a főbb foglalkoztatási területek között. Példának felhozható a sajt- és az étolajgyártás (az országosan megtermelt mennyiség 7,93%-át, illetve 5,76%-át Szatmár megyében gyártják).[3]

Szatmár megye befektetéseinek 71%-a Szatmárnémetiben koncentrálódik, a legkedveltebb befektetési területek a gépgyártás, könnyűipar és az építőipar (a gépgyártás és a könnyűipar az összes befektetések 50%-át teszi ki), melyek fejlődése a vállalkozások számának és az üzleti forgalmuknak a növekedésében is kimutatható, alátámasztva ezen iparágak meghatározó voltát.

[3] Saját számítások a Nemzeti Statisztikai Hivatal 2006-os Statisztikai Évkönyv adatai alapján.

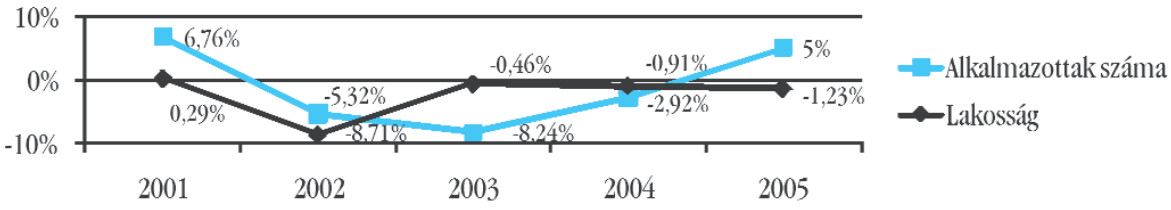
Forrás: Kereskedelmi Jegyzékhivatal

2. ábra. Vállalatok számának és üzleti forgalmának növekedése

Az újonnan épült ipari parkban – mely a régió egyik legnagyobb (70 ha), a megye legmodernebb és legjelentősebb ipari központja – megtelepedő vállalkozások profiljai között megtalálható még a fémmegmunkálás, a fémszerkezetek és elektronikai cikkek gyártása, de logisztikai központok is létrejöttek a városban, kihasználva a régió földrajzi, infrastrukturális előnyeit.

A szolgáltatások esetében a kereskedelem és a pénzügyi, professzionális szolgáltatások ágazat jelentősebb.

A foglalkoztatást tekintve a munkavállaló korú népesség magas részaránya mellett az alkalmazottak számának dinamikája is kiemelkedő. A munkavállaló korú népesség (15–64 év közöttiek, 85 658 fő) aránya a teljes népességen belül 74,4%, szemben az országos szinten számított 68,6%-kal.[4] Ugyancsak kedvezőnek mondható, hogy 2003-tól megfordult az alkalmazottszám változásának tendenciája, és 2005-ben már 5%-kal növekedett az előző évihez viszonyítva.

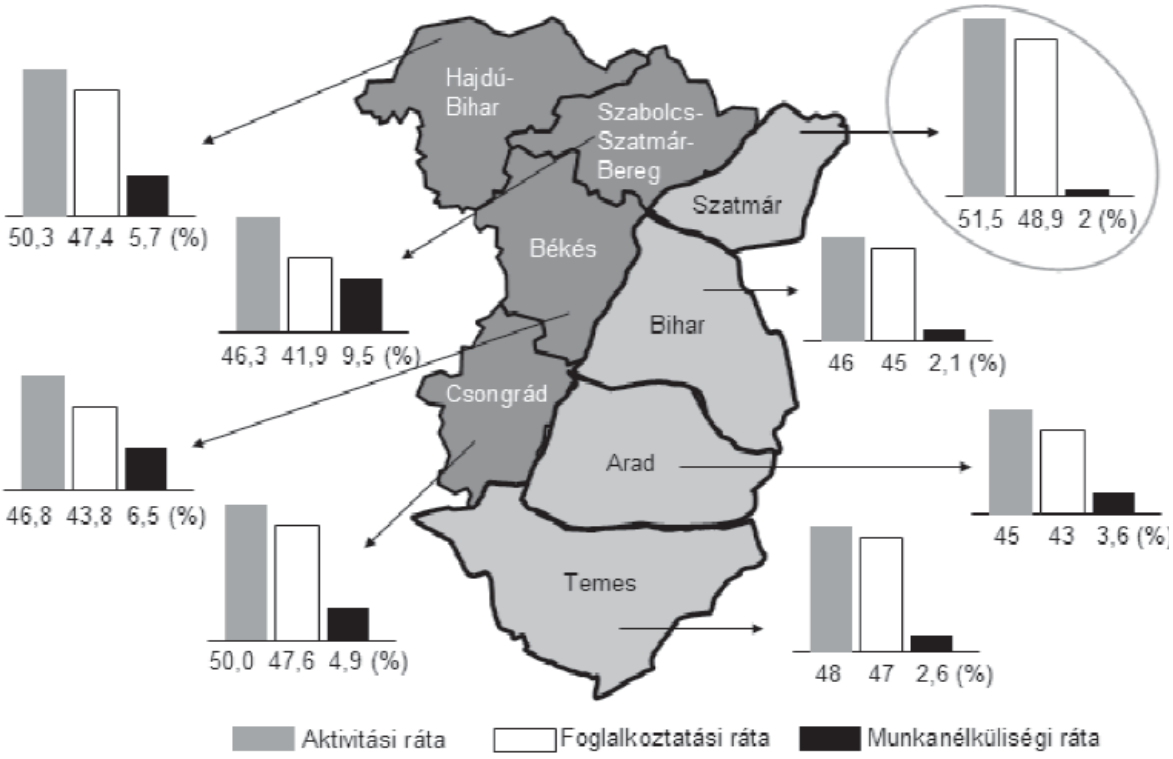

Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal

3. ábra. Szatmárnémeti lakosság- és alkalmazottszámának dinamikája

[4] Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján.

Szektorok szerint megvizsgálva kiderül, hogy elsősorban a szolgáltatásokban emelkedett a munkaerő száma, egy év alatt 16 766 főről 2005-re 19 085 főre. Ugyanezen évben az alkalmazottak ágazatok szerinti megoszlása a következő állapotot mutatta: a feldolgozóiparban tevékenykedett 52%, kereskedelemben 18%, egészségügyben 8%, tanügyben 6%, szállítás, raktározás, távközlés ágazatban 5%, építőiparban 4%, pénzügyi szolgáltatások ágazatban 2%, egyéb 5%.

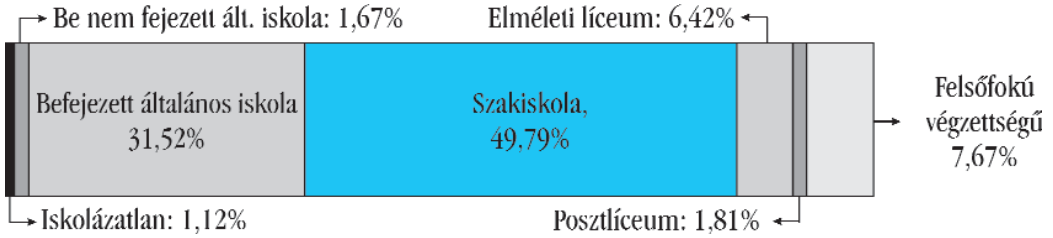

4. ábra. A térség megyéinek munkanélküliségi és foglalkoztatási rátáinak összehasonlítása (2004)

A foglalkoztatáshoz hasonlóan a városnak a munkanélküliségi mutatói is kiemelkedőek. 2005-ben ezer lakosra 6,24 regisztrált munkanélküli jutott, míg országos szinten 24,18 fő, 2007 májusában pedig összesen 396 fő szerepelt a nyilvántartásban. Figyelembe véve a tartós munkanélküliek (180 napnál több ideje szerepelnek a nyilvántartásban) alacsony számát és arányuknak további csökkenését (22% volt 2007. május 31-én), feltételezhető, hogy csupán súrlódásos munkanélküliségről van szó.

A városvezetés aktív lépéseket tesz a munkanélküliség további visszaszorítására, a Világbank finanszírozásában zajlik a Munkaerő Újraosztó Program (PRFM), illetve amerikai

segítséggel biztosítási támogatási rendszer alakult. Megfigyelhető továbbá, hogy a munkanélküliek jelentős része szakképzett, iskolázott.

Forrás: Szatmár Megyei Munkaerő-foglalkoztatási Ügynökség

5. ábra. Regisztrált munkanélküliek végzettség szerinti megoszlása (2005)

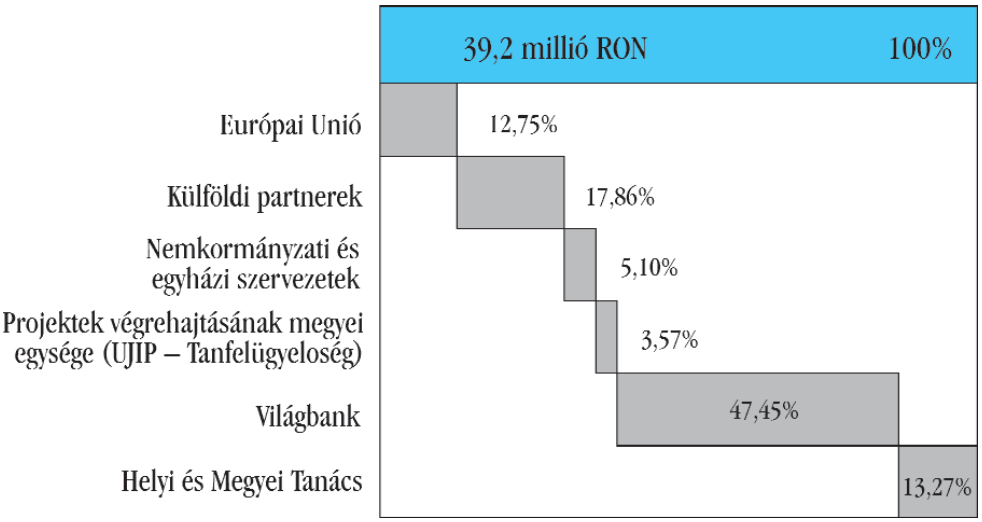
Az iskolázottsági mutatót tekintve (az oktatásban résztvevők aránya a teljes lakossághoz viszonyítva), Szatmárnémeti mutatója 2,7%-kal nagyobb, 22,8% szemben az országos 20,1%-kal. Ugyanakkor nemcsak a résztvevők száma, hanem az oktatásban eltöltött idő is nőtt a két utolsó népszámlálás eredménye alapján: míg 1992-ben a teljes lakosságból a líceumot végzettek aránya 28%, a posztlíceumot végzetteké 3% volt és 7% rendelkezett felsőfokú végzettséggel, 2002-re ezek a számok rendre 33%-ra, 4%-ra és 9%-ra emelkedtek.[5]

A tanszemélyzet száma is meghaladja a romániai átlagot, 67,71 fő jut ezer diákra, szemben az országos 64,44 fővel. A magas színvonalú oktatás garanciája a nyolc felsőoktatási intézmény, melyeknek a kihelyezett tagozatai a municípiumban működnek, valamint az oktatásra fordított költségvetési tételek – a helyi költségvetés 56%-át, 71 384 100 lejt fordítanak az oktatásra – és beruházások, melyekből kitűnik, hogy Szatmárnémetiben prioritás az oktatás támogatása.

Megemlítendő a következetes szakoktatás is, amely figyelembe veszi a gazdasági szféra igényeit, biztosítva, hogy a humánerőforrás-igény és kínálat egyensúlya révén a munkanélküliség is alacsony maradjon és a megfelelő munkaerő is rendelkezésre álljon.

Szatmárnémeti 0,72-es, népszámlálási adatok alapján számolt humánfejlettség-mutatója (Human Development Index, melyben a GDP/fő és a várható élettartam mellett az oktatásban megszerzett tudás, vagyis az írni-olvasni tudás és iskolázottság a meghatározó tényezők) megegyezik a romániaival, azzal együtt, hogy Szatmárnémeti esetén a municípiuminál jóval alacsonyabb megyei GDP/fő értékkel számoltunk, mivel a bruttó hazai összterméke vonatkozó adatok városi bontásban nem voltak elérhetőek.

[5] Népszámlálási adatok, Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal adatai alapján.

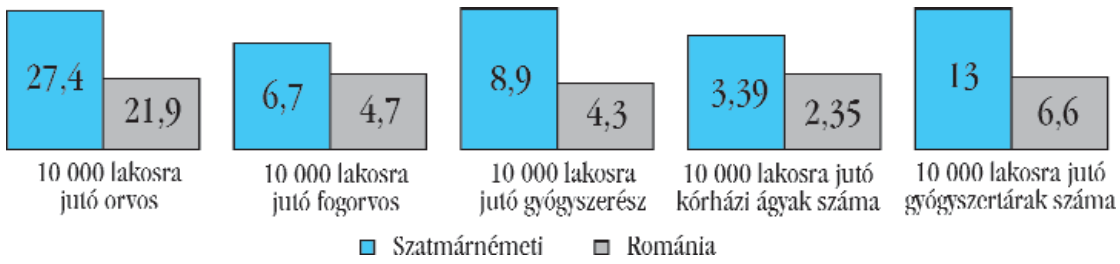

Forrás: Szatmár Megyei Tanfelügyelőség

6. ábra. Szatmárnémeti oktatásába való beruházás a 2005/2006-os tanévben

A közbiztonság tekintetében kiemelkedő adatokkal rendelkezik a város, a közösségi rendőrség hatékony működése mellett a gazdasági bűncselekmények alacsony száma is figyelemre méltó (2005-ben az ezer lakosra jutó gazdasági bűncselekmények száma 2,89, míg Románia egészére vetítve ez az érték 9,63).

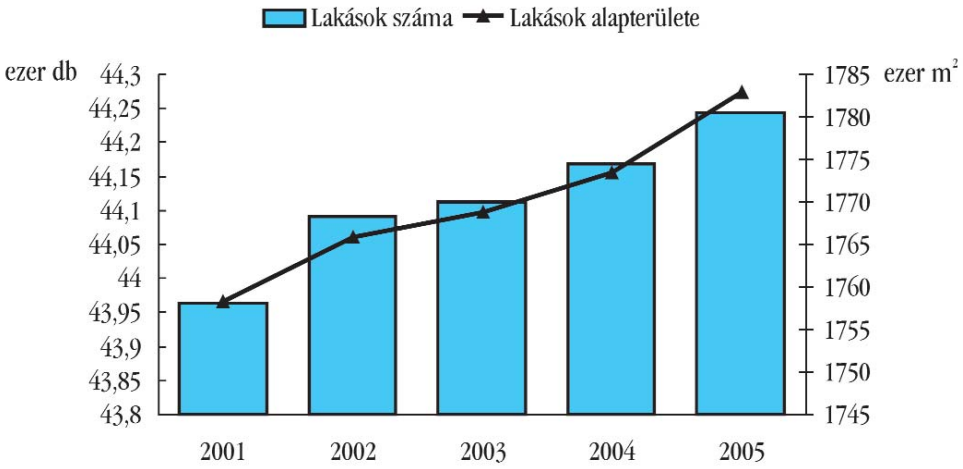
Az egészségügyi ellátás jelzőszámai is kedvezőbbek az országos átlagnál, amint ez az alábbi grafikonból is kitűnik.

Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal

7. ábra. Szatmárnémeti egészségügyi mutatószámai 2005-ben

Az infrastruktúrát tekintve 2005-ben a városi utcák modernizáltsági foka 80,32% volt Szatmárnémetiben, szemben az országos 58,15%-kal, a zöldövezetek aránya pedig 11%-ot tett ki. A város fejlődését jól szemlélteti a lakásalap kedvező dinamikája is.

Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal

8. ábra. A lakások számának és alapterületének alakulása

A vállalkozói kedv is átlagon felüli, az ezer lakosra jutó vállalkozások száma Szatmárnémetiben a 2000. évi 28,18 fős értékről öt év alatt 33,06 főre nőtt, míg 2005-ben Romániában a vállalkozói aktivitás 20,84 volt. A vállalkozások üzleti forgalma is hasonló növekedésen ment keresztül az említett időszakban, 455,68 millió euróról öt év alatt 2005-re 825,33 millió euróra emelkedett, ez utóbbi érték vállalkozásonként 216 736 eurónak felel meg.[6]

Azonban nem minden területen büszkélkedhet a város hasonlóan kiemelkedő értékekkel, a turisztikai potenciál ellenére a turizmus még gyerekcipőben jár, Szatmárnémeti jóval többször tranzitváros, mint úticél, dacára a kulturális értékeknek, épületeknek, műemlékeknek, illetve annak ellenére, hogy a város szinte érintetlenül megőrzött történelmi központtal rendelkezik, közeli erdős területek, gyógyvizek, termálfürdők veszik körül. Bár a szálláshelyek száma az utóbbi időszakban rohamos növekedésnek indult (916 db 2000-ben, 1307 db 2005-ben), az ezer lakosra jutó szálláshelyek száma 2005-ben a megyeszékhelyen 11,35 darab volt, szemben a 13,07 darabos országos szinttel.[7]

Hasonlóképpen a jövőbeli fejlődés gátja lehet a kutatás-fejlesztési kiadások alacsony szintje. Noha csak megyei adatok állnak rendelkezésre, az értékek olyannyira az országos szint alatt maradnak, hogy valószínűsíthetően a megyeszékhely adatai sem közelítik meg azt. Az ezer lakosra jutó K+F alkalmazottak száma 2005-ben 0,63 volt, szemben az országos 4,89-cel, de hasonló eredményeket kapunk, ha ugyanezen évben a vállalkozá-

[6] Forrás: Kereskedelmi Jegyzékhivatal.

[7] Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal.

sok üzleti forgalmához viszonyítjuk a kutatás-fejlesztésre fordított kiadásokat (a megye 0,03%-os értéke viszonyítva 0,23%-hoz).[8]

Amennyire kiemelkedők voltak a foglalkoztatási adatok, olyannyira jellemző a továbbiakban a demográfiai mutatók kedvezőtlen alakulása, negatív tendenciája.

A lakosság számának változása évről évre nagyobb csökkenést mutat, a 2002-es kiugró érték magyarázható ugyan a népszámlálásból adódó felmérés és a statisztikai számítások közti eltéréssel, viszont ez a többlethiány is – ami a számítások miatt addig az évig nem derült ki – végső soron annak a bizonyítéka, hogy az azt követő években a tényleges helyzet a számítottnál is kedvezőtlenebb.

2000	2001	2002	2003	2004	2005
	0,29%	-8,71%*	-0,46%	-0,91%	-1,23%

*eltérés a számított és mért statisztikai adatok között a 2002-es népszámlálás miatt

Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal

9. ábra. Szatmárnémeti lakosságának évenkénti alakulása 2000–2005 között

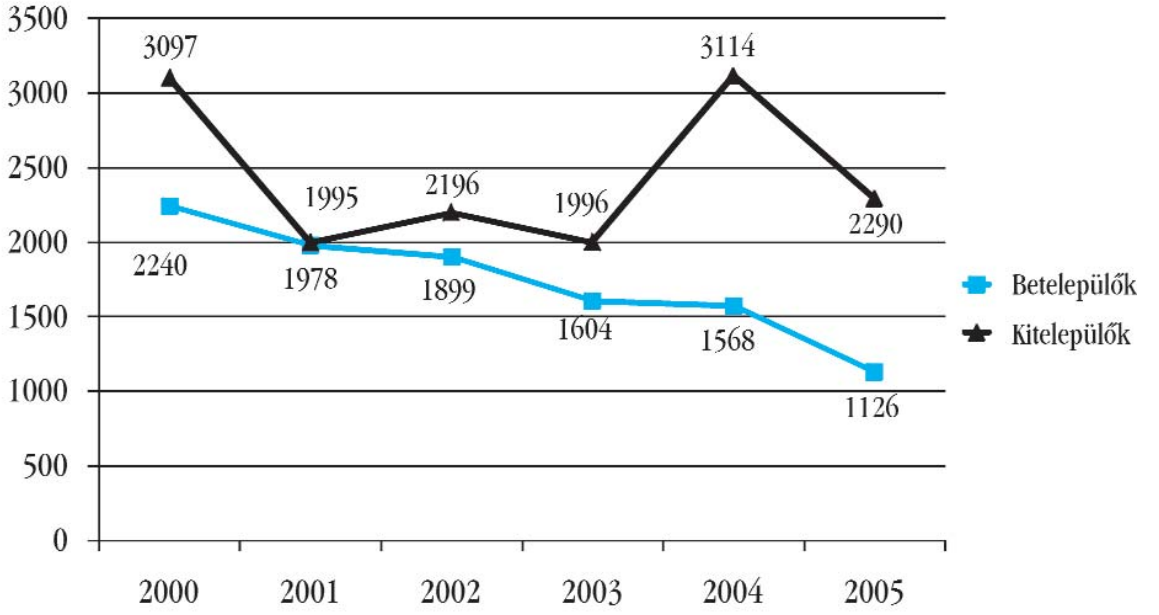
A 2000–2005 közötti éves átlagos csökkenési ütem 2,26%-os, így alakult ki 2005-re a 115 197 fős lakosságszám.

A demográfiai mutatókat vizsgálva pozitívnak csupán a kedvező korstruktúra tekinthető. Az elöregedési mutató (a 60 és a 0–19 évesek számának egymáshoz viszonyított aránya) Szatmárnémeti esetében 0,54 szemben az országos 0,78-cal. Hasonló, bár nem ennyire szignifikáns eredményeket kapunk a vitalitási index kiszámításával, mely a 20–39 és 20–59 év közöttiek számának aránya, és amely mutatót pontosan ezért a munkaerő megújulásának mértékeként használnak. Szatmárnémeti vitalitási indexe 0,52, míg országos viszonylatban 0,54-es értékről beszélhetünk.[9]

A municípium vándorlási különbözete, vagyis a ki- és betelepülők száma és különbsége szemlélteti legerőteljesebben, hogy mi állhat majd a további fejlődés útjában. A természetes fogyást felerősítendő, évente jóval nagyobb számú lakos hagyja el a várost, mint ahány újonnan érkező lakóhelyéül választja. Ha ezeket az adatokat együtt tekintjük a gazdasági aktivitás növekedésével, valamint a jelenleg kedvező munkanélküliségi és foglalkoztatási rátákkal, valószínűsíthető, hogy a közeljövőben munkaerőhiány léphet fel a térségben, és a tapasztalt, képzett munkaerő iránti kereslet nehezen lesz kielégíthető.

[8] Forrás: Nemzeti Statisztikai Hivatal.

[9] Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal.

Forrás: Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal

10. ábra. Vándorlási különbözet Szatmárnémetiben

Szatmárnémetiből származó egyetemisták megkérdezése alapján feltételezhető egyfajta kontraszelekció is, mely alapján főleg azon fiatalok hagyják el a várost, akik képzettek, és válaszaik alapján akik csak tehetik, egyetemi tanulmányaik befejeztével nem térnek vissza a városba. Mivel a minta nem tekinthető reprezentatívnak, ez a feltételezés a gyenge identitástudat egyidejű vizsgálatával (amely nem hasonlítható például a Szatmárnémetinél jóval kisebb székelyföldi városokban tapasztalthoz) egy további kutatás témájául szolgálhat.

Következtetések

Szatmárnémeti fontos közúti és vasúti közlekedési csomópont, a környező nagyvárosokkal jelentős forgalmat lebonyolító országutak kötik össze, nemzetközi repülőtere nagy gépek fogadására is alkalmas, megkönnyítve az üzleti és árutranzakciókat. Földrajzi elhelyezkedése révén stratégiai középpont (ötöshatár) a hagyományos kereskedelmi utak kereszteződésében, kapcsolat, kapu Közép- és Kelet-Európa között, átfogva 200 millió fogyasztót 1000 km-es térségben.

Magas vállalkozói kedv, biztonságos üzleti környezet jellemzi a várost, az alacsony munkanélküliségi mutatók bizonyítják a szakképzett munkaerő munkához való hozzáállását és hozzáértését. A városvezetés kooperatívnak tekinthető, a városi fejlesztések folyamatosak, a prioritások közé tartozik az oktatás támogatása, erős a szaklíceumrendszer, fejlődésben van a közép- és felsőoktatás.

Másfelől viszont a város lemaradhat a humánerőforrás fejlődésében, ha nem sikerül lépést tartani a tudásalapú társadalom alapvető követelményeivel (felsőoktatás, K+F fejlesztése). Szintén nem kedvező a kutatás-fejlesztés alacsony szintje és a tény, hogy viszonylag távol fekszik az észak-erdélyi autópálya tervezett nyomvonalától.

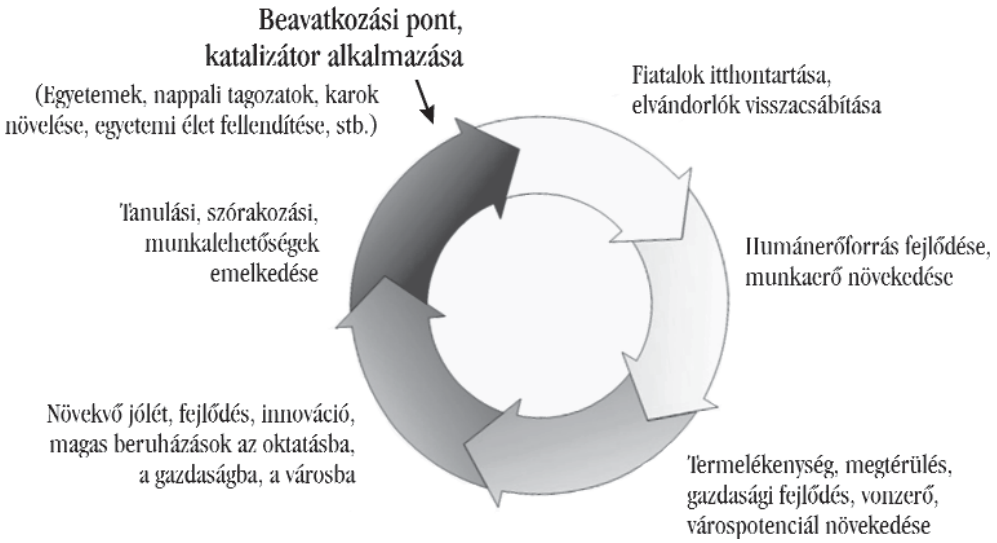
A legnagyobb nehézséget azonban a negatív demográfiai tendenciák, a szakképzett, fiatal munkaerő elvándorlása jelenti. Korlátozottak a felsőoktatásban a tanulási lehetőségek, valamint a fiatalok szórakozási és egyéb programlehetőségei, ugyanakkor nem kellőképpen értékesített, kihasznált a turisztikai potenciál sem.

A város fejlődésének biztosítása megvalósítható a szakképzett, fiatal munkaerő megtartásával, az identitástudat erősítésével, az elvándorlás csökkentésével, azáltal, hogy célirányosan olyan befektetőket vonzanak a városba, akik képesek minőségi, magas hozzáadott értéket előállító munkahelyeket teremteni. Olyan vállalatok megtelepedésének ösztönzése szükséges, amelyek igénylik azt a magasan képzett munkaerőt, amelyet a város is képes „kitermelni".

A felsőoktatás fejlődése céljából nélkülözhetetlen a nappali karok kialakítása, a műszaki felsőoktatás erősítése, az egyetemi oktatók megtartása, a kutatás-fejlesztés erősítése, a városban a továbbtanulási lehetőségek megteremtése több szakirányon. Ezáltal a tanulási, szórakozási és munkalehetőségek is megsokszorozódnak.

A versenyképesség növelésének elengedhetetlen eszköze a külső befektetői, üzleti-kooperációs kapcsolatok ápolása és fejlesztése, emellett egy rendezvénystruktúra szerepe is kiemelkedő a számos multiplikációs hatással.

Egy, a fentiekkel szorosan összefüggő irányvonal az iskolaváros funkció, valamint a város adottságaiból adódó logisztikai funkció erősítése, amely a hosszú távú koordinált fejlődés alapja.

11. ábra. Körforgás a belső, minőségi fejlődés biztosítására

Irodalomjegyzék

*** *Statisztikai Évkönyv 2006*, Nemzeti Statisztikai Hivatal

*** Szatmár Megyei Kereskedelmi Jegyzékhivatal adatai

*** Szatmár Megyei Munkarő-foglalkoztatási Ügynökség adatai

*** Szatmár Megyei Statisztikai Hivatal adatai

*** Szatmárnémeti Polgármesteri Hivatal, adatok, jelentések, kiadványok

*** Területi Statisztika 2006, Nemzeti Statisztikai Hivatal

Berey Katalin – Nemes József: *Területi egyenlőtlenségek új indikátorainak és értékelési módszereinek lehetőségei*, 2002

Piskóti István – Dankó László – Schupler Helmut: *Régió- és Településmarketing*. KJK, Budapest, 2002

Réti Tamás (szerk.): *Közeledő régiók a Kárpát-medencében*. II., EÖKIK, 2005, Budapest